

CONTRIBUȚII LA ISTORIA DESTRĂMĂRII BRESLELOR DIN CLUJ*

de MAGDALENA BUNTA

Istoria breslelor s-a bucurat de atenția cercetătorilor doar în parte și lucrarea deosebit de valoroasă a prof. Ștefan Pascu¹ urmărește problema numai pînă în sec. al XVI-lea. Istoria breslelor în secolele următoare, mai ales XVIII—XIX, a fost atinsă doar în lucrări de detaliu², cu toate că ele și în această perioadă constituie verigi importante ale producției. Urmărirea procesului de descompunere a breslelor care chiar acum ia amploare contribuie la cunoașterea istoriei economice a Transilvaniei din aceste secole. Și contribuția noastră urmărește ca pe baza studierii procesului de descompunere în cadrul breslelor din Cluj să deschidă un drum în vederea cercetării problemei descompunerii breslelor în ansamblu.

*

Cele dintîi bresle se constituie la Cluj în secolul al XIV-lea; breasla blănarilor este amintită în anul 1369. În secolul al XV-lea 11 meșteșuguri sînt deja organizate în bresle și se cunosc 40 de ramuri meșteșugărești. Statutele de breaslă, registrele și izvoarele de altă natură din secolul al XVI-lea dau informații despre 30 de bresle diferite și de circa 60 de branșe meșteșugărești³. În secolul al XVI-lea, Clujul, alături de Brașov și de Sibiu, datorită în primul rînd dezvoltării meșteșugurilor — acum organizate — ajunge să fie cel mai de seamă centru al Transilvaniei. Din secolul al XVII-lea, însă datorită unor împrejurări complexe, evoluția artizanatului clujan nu mai urmează calea care ar fi fost de așteptat pe

* Prezenta lucrare, care tratează unele probleme ale procesului de descompunere a breslelor din Cluj, constituie un capitol pregătitor al unei monografii asupra istoriei breslelor din Cluj, în secolele XVIII—XIX.

¹ Ștefan Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă la secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei R.P.R., 1954; S. Goldenberg, *Clujul în sec. XVI* (Editura Academiei R.P.R., 1958), ne dă o privire de ansamblu asupra istoricului breslelor din Cluj în sec. XVI.

² Ladislau Fodor, *Despre problema descompunerii breslelor din Odorhei în prima jumătate a secolului al XIX-lea*. Studii. 1956/I; Kovács Géza, *A zilahi céhek története* (Istoria breslelor de la Zălau). Editura Stiințifică, București, 1958; Killyén Francisc, *Brașovul în preajma revoluției de la 1848*. Studii și articole de istorie. București, 1956, I. Următoarele lucrări ating problemele destrămării sistemului de breaslă: Bujor Surdu, *Liniiile dezvoltării social-economice a Transilvaniei în secolul al XVIII-lea pînă la răscoala lui Horea*. Anuarul Inst. de istorie din Cluj, Tom. III, 1960. Șt. Imreh, *Az erdélyi manufaktúráipar munkásairól a XIX. század első felében. Tanulmányok az erdélyi kapitalizmus kezdeteiről* (Despre muncitorii industriei manufacturiere din Transilvania în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Studii despre începuturile capitalismului din Transilvania). Editura Stiințifică, București, 1956, Molnár M., *Az iparfejlesztés kérdése Erdélyben 1848 előtt* (Problemele industrializării în Transilvania înainte de 1848). Editura Stiințifică, București, 1957. — Istoriografia burgheză din țara noastră nu s-a ocupat de loc cu problemele destrămării breslelor. Unele referiri în legătură cu această problemă găsim în lucrarea lui Szadeczy L., *Iparfejlesztés és a céhek története Magyarországon* (Dezvoltarea industriei și istoria breslelor din Ungaria). Un prețios material pentru studiul istoriei breslelor din Cluj în sec. XVIII-XIX ni-l oferă monografia lui Jakab Elek, *Kolozsvár története* (Istoria Clujului), Budapesta, III, 1888.

³ S. Goldenberg, *op. cit.*, p. 65.

baza înfloririi sale anterioare. Unele bresle și în primul rînd cele legate de producția articolelor de larg consum: carne (măcelarii), îmbrăcăminte (croitorii, blănarii), cele de prelucrare a pieilor (cizmarii, tăbăcarii, curelarii) — își păstrează și pe mai departe locul de frunte, însă, în sistemul lor de producție, în viața internă a lor se produc schimbări fundamentale. Iar însemnătatea altor bresle ca a olarilor, țesătorilor, armurierilor, năsturarilor, pintenarilor, cuțitarilor, pieptenarilor, funarilor, săpunarilor, dogarilor, aurarilor, arămarilor, sticlarilor etc. scade treptat în viața economică a orașului, prin deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea ne mai găsindu-se la Cluj decît cîțiva reprezentanți ai acestor bresle care înainte avuseseră numeroși membri. În evul mediu despărțirea meșteșugurilor în ramuri înrudite și corespunzător acestora și organizarea de noi bresle însemna creșterea cererii pe piață la produsele respective. În secolul al XIX-lea, scăderea numărului membrilor breslelor sau chiar dispariția unora dintre ele însemna scăderea rolului lor în general. Locul lor pe piața orășenească este luat de produsele manufacturiere și de fabrică ce pătrund din ce în ce mai mult producția artizanală adaptîndu-se exclusiv cerințelor populației sătești. De aceea unele din ele se și retrag la țară.

Activitatea productivă a breslelor din Cluj în secolul al XVI-lea și al XVII-lea se caracteriza printr-o colaborare strînsă între branșele apropiate. În mod obișnuit, o breaslă prelucra materia primă sau produsul semifinit confecționat de altă breaslă. De exemplu, măcelarii din Cluj tăiau vitele aduse la târgurile săptămînale, blănarii prelucrau pielea mieilor, tăiați de măcelari, iar tăbăcarii pielea vitelor; din coarneau vitelor pieptenarii făceau piepteni, iar din grăsime (seu) săpunarii făceau săpun. Pieile tăbăcite de tăbăcari serveau apoi de materie primă pentru cizmarii, pantofarii, șelarii și curelarii. După un obicei păstrat pînă la începutul secolului al XVIII-lea, staroștii breslei măcelarilor se înțelegeau an de an cu staroștii blănarilor cu privire la condițiile de cumpărare a pieilor de miel. Măcelarii nu vindeau pieile de miei și de vite pînă cînd nu aflau de la blănarii, respectiv de la tăbăcarii dacă aceștia au nevoie de mărfurile lor.

În cadrul fiecărei bresle, activitatea productivă a meșteșugarilor era cuprinsă în reguli controlate cu strictețe. Astfel se prescria cantitatea de materie primă necesară a fi procurată și prelucrată, se acorda o mare atenție respectării metodelor de lucru tradiționale, se preciza și numărul calfelor, ba chiar și al ucenicilor angajați. (În general, nici un meșter nu putea avea mai mult de o calfă și un ucenic). Toate aceste dispoziții aveau scopul de a asigura un venit aproximativ egal membrilor breslei și de a împiedeca crearea unei situații mai avantajoase unor meșteri față de ceilalți.

Mărfurile produse erau desfăcute de breslele din Cluj la târgurile săptămînale, ținute în zilele de luni, joi și sîmbătă. Cu prilejul acestor târguri săptămînale se făcea schimb între produsele agricole ale populației din satele din jurul orașului și produsele meșteșugărești ale meșterilor breslași din oraș. Țăranii iobagi din împrejurimi aduceau cu regularitate la târgurile săptămînale din Cluj pe lîngă vite, porci și oi și anumite materii

prime ca lemn, piei netăbăcite, cînepă etc. necesare breslelor. Reprezentanții breslelor clujene apoi mergeau sistematic la târgurile săptămînale ținute pe diferite moșii sau prin localitățile mai mari (Ciucea, Bologa, Izvorul Crișului, Huedin, Gilău, Bonțida, Gîrbău, Răscruci, Moci, Turda, Aiud, Gherla, Dej, Beclean, Reteag, Jibou, Alba Iulia, Tîrgu Mureș etc.), precum și la iarmaroace. Prin aceste iarmaroace trebuie să se înțeleagă însă târgurile ținute în orașelele mai apropiate de Cluj, căci în condițiile din Transilvania secolului al XVIII-lea și chiar al XIX-lea, trebuie să fi fost relativ mic numărul acelor breslași care să fi frecventat cu regularitate iarmaroace ținute în locuri îndepărtate (Brașov, Sibiu, Odorhei etc.). Sistemului de breaslă în general, și deci și breslelor clujene, îi este caracteristică zona relativ închisă, restrînsă a pieții, avîndu-și limitele pînă la o depărtare de 80—100 km. Dacă breslele din Cluj au monopolizat aproape cu desăvîrșire această primă zonă a pieții la sate, în piețele orașelelor din împrejurimi ele aveau însă de înfruntat concurența meșteșugarilor din alte orașe transilvănene, în primul rînd din orașele mai apropiate (Bistrița, Mediaș, Tg. Mureș, Alba Iulia) și din bresle locale (Turda, Dej, Aiud etc.). La iarmaroace, ele se loveau de o concurență și mai puternică decît a breslașilor din orașele, și anume de concurența negustorilor care transportau produse industriale finite. Către sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea, acești negustori au devenit concurenții cei mai primejdioși nu numai la iarmaroace, ci și la târgurile orașenești săptămînale.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea pînă la 1848, piața internă din Transilvania, paralel cu sporirea populației a suferit o creștere și o lărgire considerabilă. Tabelul de mai jos ilustrează sporul numeric al populației, în cele mai importante orașe transilvănene⁴.

Numele orașului	Numărul populației	
	1784—1787	1846
Brașov	17.792	28.000
Cluj	13.928	25.000
Sibiu	14.066	21.500
Tîrgu Mureș	5.934	8.520
Bistrița	4.637	7.200
Sighișoara	5.517	6.900
Alba Iulia	4.917	6.300
Mediaș	4.586	5.600
Orăștie	3.231	4.220
Gherla	4.339	4.850
Turda	6.374	8.333
Aiud	3.897	4.542
Reghin	2.705	4.492

În afară de creșterea numărului populației, trebuie luat în considerare și creșterea însemnată a cererii în domeniul celor mai importante articole de larg consum, în privința cantității, precum și exigențele sporite din

⁴ Din istoria Transilvaniei, București, 1961, I, p. 321; A. Csetri — Șt. Imreh, *Situația și dezvoltarea orașelor din Transilvania (1711—1848)*. Manuscris.

punct de vedere al calității. Din acest punct de vedere — al calității — însă breslele care lucrează cu o tehnică înapoiată, cu o diviziune rudimentară a muncii pot din ce în ce mai puțin să facă față. În același timp, sistemul de breaslă din Transilvania nu este în stare să soluționeze contradicția dintre nevoile sporite și nivelul de dezvoltare a forțelor de producție. Pe de altă parte, ca urmare a anexării Transilvaniei de către imperiul habsburgic, politica economică a guvernului austriac față de Transilvania a făcut posibilă intrarea pe piață a produselor manufacturate în cantități mari. În urma concurenței produselor industriale austriece, de fabricație modernă, de calitate mai bună și mai ieftine, produsele transilvănene confecționate — cum am precizat — cu metode înapoiate de producție, sînt împinse treptat pe planul al doilea și-și găsesc din ce în ce mai greu deosebi pe piețele din țară. De aici decurge și trăsătura specifică a dezvoltării industriei din Transilvania care constă în faptul că criza în sistemul de breaslă nu s-a accentuat datorită dezvoltării industriei manufacturiere, născută din producția meșteșugărească transilvană, ci de concurența articolelor industriale străine, mai ales a celor austriece.

Capitalul comercial, exploatînd nevoia generală de produse industriale și în special de larg consum, provoacă la rîndul lui prin importul de mărfuri mai ieftine, mai bune, mai cu gust, din străinătate, scăderea cererii de produse ale meșteșugarilor din bresle, și de aici o grăbire a dispariției breslelor. Constatăm acest fapt și la Cluj și plîngerile diferitelor bresle împotriva negustorilor constituie un fenomen general. Măcelarii adresîndu-se magistratului orășenesc și guvernului informează că blănarii, tăbăcarii, curelarii nu cumpără piei de la ei, ci de la negustorii străini: „... Ei ne lasă (pieile) aducînd piei de animale cumpărate din afară, în timp ce înainte ei cereau în fața Dvs. ca noi să nu putem vinde piei străinilor... sîntem păgubiți și avem pierdere că străinii au cîștiguri și nu noi, care sîntem locuitori ai țării și suportăm toate sarcinile în acest oraș”⁵. În anul 1791, în cursul unei anchete, meșterii cizmari relatează că tăbăcarii din Cluj aduc de obicei din alte orașe transilvănene și din celelalte țări românești piei de vită în cantități mari și „... negustorii greci, români și evrei aduc și ei (aici) cu căruțele pieile uscate de vite, spre a le vinde tăbăcarilor”. Tăbăcarii nu cumpărau piei de la măcelarii din localitate ci preferau să le achiziționeze de la străini, iar mărfurile confecționate din pieile ieftine cumpărate de la aceștia le vindeau apoi tot atît de scump, ca și pe cele confecționate din pieile animalelor tăiate de măcelarii din Cluj⁶.

Situația se prezintă la fel și în breasla funarilor. În anul 1773, în legătură cu aceasta, breasla funarilor notează următoarele: „În locuri străine, ele (funiile) sînt încărcate în căruțe... și aduse aici pentru negoț și... (sînt) vîndute de persoane ce se ocupă cu neguțătoria”, iar în anul 1796 ei se plîng că deși este interzis ca cei din afara breslelor să vîndă funii în afara zilelor de tîrg „mici prăvăliași și neguțători vînd produse de fună-

⁵ Arhiva istorică a Academiei R.P.R., Filiala din Cluj. (În continuare citat : A. I.) Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1773—1775, 1830—1835.

⁶ *Ibidem*, Acte din anii 1790—1799.

rie⁷. Breslele de lăcătuși, tâmplari, cizmari, croitori se considerau și ele prejudiciate de faptul că în prăvăliile clujene se vindeau produse de lăcătușerie (cuptoare de fier, lacăte, balamale etc.) obiecte de tâmplărie, haine și încălțăminte gata confecționate, aduse din afara granițelor țării. Din nenumăratele scrisori cuprinzând plângeri ale tâmplarilor, cităm doar una, adresată guvernului în anul 1816. În scrisoarea aceasta, plîngerile sînt îndreptate mai ales împotriva negustorilor, care vînd în prăvăliile lor mobilă gata confecționată adusă din afara granițelor, deși au și altă sursă de ciștig⁸. În anul 1817, în decizia adusă pentru lichidarea conflictului îndelungat dintre breasla cizmarilor și negustorii de cisme, guvernul scrie că negustorilor nu li se poate interzice vînzarea cizmelor importate, după cum cere breasla cizmarilor, deoarece cizmarii din localitate nu dispun de piei de calitate atît de bună ca cele din care se confecționează cizmele aduse de negustorii din Viena⁹.

Breasla aurarilor din Cluj, cerînd guvernului în anul 1829 să se aprobe scăderea numărului membrilor breslei, printre altele enunță și următorul motiv: „În ciuda legilor breslei, negustorii ce vin și prin aceste locuri, revarsă ca potopul ... asupra domnilor din localitate și din împrejurimi obiecte ... lipsite de gust, în majoritatea lor departe de măiestrie și de perfecțiune, ce lucesc adeseori prin pietrele lor false”¹⁰.

Ce fel de schimbări au loc în acea vreme în relațiile dintre bresle și în interiorul breslelor?

Colaborarea în procesul activității lor seculare de producție dintre breslele înrudite ca ocupație a dispărut în mare parte. Unele bresle nu mai respectă linia de demarcație între domeniile de activitate și adeseori o breaslă se amestecă în activitatea altei bresle. Între măcelari și blănari au avut loc conflicte timp de aproape un secol din cauza tăierii mieilor și a vînzării cîrnii de miel. Croitorii se adresează în nenumărate cazuri magistratului orășenesc cu plângeri împotriva blănarilor, care confecționau și vindeau și haine femeiești necăptușite. Între curelari și șelari se ivesc de asemenea conflicte din motive asemănătoare. În anul 1828, breasla săpunarilor se adresa magistratului cu rugămintea de a interzice măcelarilor fabricarea și vînzarea de luminări de seu. În anul 1829, breasla măcelarilor a făcut contestație la guvernul împotriva hotărîrii magistratului, arătînd că „din cauza mersului slab al meseriei, unii își întregesc veniturile fabricînd și vînzînd luminări”¹¹.

Breslele știrbite în drepturile lor purtau deseori procese de ani de zile între ele, se sprijineau pe privilegiile lor seculare, se adresau guvernului, sau chiar monarhului. Dar dispozițiile autorităților nu mai erau în stare să țină breslele în vechile lor limite.

În sînul breslelor, chiar unii meșteri nu mai respectă dispozițiile de limitare a producției, sau prescripțiile legate de achiziții și de prelucrarea

⁷ A. I. Fondul breslei funarilor din Cluj. Acte din anii 1771—1815.

⁸ A. I. Fondul breslei tâmplarilor din Cluj. Petiția breslei tâmplarilor către guvernul. 1816.

⁹ Arhivele Statului din Cluj. (În continuare citat: A. S. C.) Fondul breslei cizmarilor din Cluj. Fasc. 45. sec. XIX. 17 febr. 1817.

¹⁰ A. I. Fondul breslei aurarilor din Cluj. Acte din anul 1829.

¹¹ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1820—1829.

materiei prime. Transformarea esențială însă se constată în nerespectarea dispozițiilor privind numărul calfelor angajate în fiecare atelier.

Actele breslei aurarilor din Cluj îi amintesc foarte des între anii 1772—1774 pe aurari, care aveau mai multe calfe, deși regulamentul breslei reglementase numărul lor la două calfe și ucenici; „... un meșter nu are voie să angajeze mai multe lucrări decât poate face în timp util cu două calfe și ucenici”¹². În anul 1774, datorită intervenției magistratului, se permite unor aurari să țină mai multe calfe. În anul 1777, o anchetă de martori arată că unii aurari din Cluj sînt adeseori lipsiți de lucru, iar alții „... practică meseria ... în optime condiții, au mai mult de lucru ... și țin chiar trei-patru calfe și ucenici”¹³.

În anul 1785, breasla tîmplarilor avea 4—5 meșteri cu cîte 5—6 calfe fiecare, pe cînd ceilalți aveau numai una sau două. Un meșter tîmplar a lucrat timp de 21 ani încontinuu cu 10—12 calfe¹⁴. Alt meșter dulgher clujan lucra cu 25—30 calfe¹⁵. În anul 1807, unii țesători aveau 3—4 calfe iar alții de loc¹⁶. În documentele din anii 1823—1848 găsim de asemenea numele mai multor meșteri din breasla croitorilor, care aveau aproape în continuu 4—8 calfe¹⁷.

Meșteșugarul care avea un atelier mai mare și care folosea mai multe calfe avea și cîștiguri mai mari decât meșteșugarul care dispunea de un mic atelier. Numărul mai mare al lucrătorilor angajați a dat naștere desigur și unor schimbări în procesul de producție, ducînd treptat la transformarea producției. Apoi, în condițiile unei tehnici manuale rudimentare, între meșteșugari existau întotdeauna și deosebiri destul de mari de calități individuale (îndemînare, cunoștințe, forță etc.). Situația micului producător era și din această cauză deosebit de șubredă și dependența lui de oscilațiile pieței și în funcție de calitatea producției putea îmbrăca forme grave.

Situația proprietarului de atelier era fără îndoială în funcție de numărul lucrătorilor săi. Doi-trei lucrători asigurau meșterului un surplus destul de neînsemnat, încît era obligat și el să lucreze. Cinci lucrători însă permiteau patronului să renunțe într-o anumită măsură la muncă și să poată îndeplini rolul de patron. Pe măsură ce numărul lucrătorilor salariați atinge sau trece de 10, patronul abandonează nu numai munca fizică, dar renunță aproape complet și la controlul personal al lucrătorilor¹⁸. Această constatare a lui Lenin este valabilă și pentru dezvoltarea breslelor din Cluj. Și în interiorul lor, se formează o pătură subțire de meșteșugari mai înstăriți, pentru care tradiționalele cadre ale breslei sînt înguste și care tind să lărgească cadrele meșteșugurilor organizate în bresle sau chiar să distrugă îngrădirile de breaslă pentru a-și spori veniturile. În același timp însă pentru asigurarea unor avantaje față de con-

¹² A. I. Fondul breslei aurarilor din Cluj. Hotărîrea din 6 iulie 1774 a magistratului în legătură cu reglementarea numărului calfelor și ucenicilor.

¹³ *Ibidem*. Din ancheta întreprinsă de magistrat în anul 1774.

¹⁴ A. I. Fondul breslei tîmplarilor din Cluj. Acte din anii 1785—1801.

¹⁵ Șt. Imreh, *op. cit.*, p. 75.

¹⁶ A. I. Fondul breslei țesătorilor din Cluj. Registrul breslei din anul 1807.

¹⁷ A. I. Fondul breslei croitorilor. Registrele breslei din anii 1823—1848.

¹⁸ V. I. Lenin, *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*. Opere vol. III, p. 332—333. Editura Partidului Muncitoresc Român, 1951.

curența din afara breslei, formal și ei țineau încă la menținerea cadrelor breslei.

Interesantă e tentativa măcelarilor din Cluj pentru lichidarea îngrădirilor de breaslă. În anul 1816 breasla măcelarilor s-a autodesființat. Cei 21 meșteri măcelari care au ieșit din breaslă au întemeiat o societate. Capitalul societății era de 15.000 de florini renani puși de membri și de 10.000 de fl. renani împrumutați de la magistratul orășenesc, deci în total de 25.000 de florini renani. Membrii societății participau la această întreprindere cu 500—1000, sau chiar cu 2.000 de florini renani. Conform contractului încheiat membrii „participau potrivit cu suma investită, atât la pagube, cât și la câștig”. Măcelarii astfel organizați continuau să se ocupe de achiziționarea animalelor, de vânzarea cărnii, a seului și a pieilor. Ei dădeau socoteală „perceptorului șef” de cheltuieli și de veniturile încasate de pe urma vânzării cărnii, a pieilor și a seului animalelor tăiate. Societatea a trăit doar câteva luni. Nu avem date despre activitatea și realizările ei. Din actele unui proces din anul 1823, reiese însă că „distractorul” pieilor de animale a încasat 55.597 de florini renani, pentru vânzarea a 1047 bucăți de piei de vită¹⁹.

În această perioadă se întâlnesc la Cluj și cazuri de inițiativă particulară. Așa, fiul unuia dintre cei mai de seamă meșteri aurari din secolul al XVIII-lea se adresează în 1791 Dietei, solicitând 3—4000 de florini pentru o „fabrică” de prelucrare a pietrelor prețioase din Transilvania (granat, ametist, cornalină, calcedon, agat, jasp, opal), întrucât din propriile-i puteri — scria el — nu e în stare să cumpere instrumentele necesare. Totodată a cerut ajutor și autorității centrale, dar deoarece după raportul înaintat guvernului de magistratul orășenesc, calitățile sale necesare înființării unei asemenea întreprinderi erau îndoielnice, ajutorul cerut a fost refuzat²⁰.

Starostele breslei tîmplarilor Iosif Wass se asociază în anul 1815 cu un meșter tîmplar tot din Cluj, deschizînd împreună și o prăvălie în care vindeau mobilă confecționată în propriul lor atelier. Iosif Wass voia să devină cu totul independent de breaslă, angajînd ucenici și calfe fără știrea acesteia. El a cerut apoi ca magistratul să interzică importarea de mobilă de felul aceleia pe care o fabrica el în atelierul său și de asemenea ca magistratul să hotărească ca „meșterii din breaslă să nu-l poată împiedeca în activitatea negustorească”. Acest act a provocat printre membrii breslei o nemulțumire atât de mare, încît pînă la urmă magistratul a fost obligat să interzică, în 1816, vânzarea mobilei sale, în propria sa prăvălie din Cluj²¹.

Pe lângă formarea unei păтури a meșterilor mai înstăriți și concomitent cu aceasta, are loc și pauperizarea majorității membrilor breslelor. O parte din meșterii sărăciți mai rămîn un timp în breaslă, dar își completează veniturile prin agricultură, cultivarea viței de vie, fierberea

¹⁹ A. I. Fondul breslei măcelarilor. Acte din anii 1810—1819, 1820—1829.

²⁰ Procesul verbal al Dietei din Transilvania din anii 1790—1791, Cluj, 1832, p. 517; Jakab E., *op.*, *cit.*, vol. III, p. 513.

²¹ A. I. Fondul breslei tîmplarilor din Cluj. Acte din anii 1815—1816.

rachiului, vânzarea oțetului etc.²² O altă parte însă nemaifiind în stare să continue practicarea meseriei care nu le mai aducea nici un venit, având chiar și datorii, pentru a-și putea achita datoriile renunță temporar sau chiar definitiv, în schimbul unei anumite sume, de bani, la dreptul de a-și practica meseria, adică „își vindeau” sau „își închiriau locul în breaslă”, cum se spune în actele vremii.

Vânzarea calității de membru al breslei sau renunțarea la meserie ajunge un fenomen general în breslele din Cluj. În anul 1774, 28 de măcelari care au renunțat în 1773 la dreptul de a-și exercita meseria au cerut permisiunea de a o relua. În răspunsul dat solicitanților, breasla scria următoarele: „... Din cauza sărăciei, neavând nici avere, ei au fost ... și pînă acum o povară pentru breaslă, căci ... nu puteau nici doispnezeze (dintre ei) să cumpere, din proprii bani, o vită bună de tăiere...”²³. În anul 1833, doispnezeze membri părăsesc simultan breasla măcelarilor. La 4 ianuarie 1836, „comisarii comerciali” au chestionat șase meșteri, în prezența întregii bresle, despre cauzele ieșirii din breaslă. La aceasta „... toți șase au început să plîngă și au declarat că în decurs de doi-trei ani, și-au pierdut bunurile cîștigate în tinerețe ... au devenit incapabili să-și continue meseria ... și astfel sînt nevoiți să renunțe la breaslă...”.

Pe cînd între 1820—1840 plîngerile despre sărăcirea generală a membrilor constituite un element mereu prezent în petiții sau în dările de seamă ale conducătorilor breslei măcelarilor către magistrat și guvernium, pe baza listelor de impozite se poate constata situația materială îmbelșugată a cîtorva meșteri măcelari²⁴.

		pămînt. (cîblă)*	fin (cărute)	vin (urnă)	Numărul animale- lor	Impozit
Debreczeni Mihai măcelar	1823	113	81	29	34	62 fl. r. 55 creîțari
						157 „ 12 „
	1833	49	79	—	38	47 fl. r. 35 creîțari
	1834	65	87	—	38	52 „ 20 „
	1836	70	87	—	15	45 „ 34 „
Ajtai Alexandru măcelar	1823	83	64	28	9	44 „ 44 „
						106 „ 50 „
	1833	89	49	45	9	42 „ 14 „
	1834	91	49	45	8	42 „ 14 „
	1836	91	49	45	8	42 „ 26 „
Hanz Samuil măcelar						35 fl. r. 20 creîțari
	1823	48	63	28	9	87 „ 35 „
	1833	45	86	29	9	34 „ 13 „
	1834	45	86	28	6	34 „ 28 „
	1836	45	86	28	15	45 „ 34 „

²² În anul 1803 meșterul dogar Ștefan Kádár scrie următoarele : În breaslă se găsesc trei categorii de meșteri : 1. aceia care nu-și practică meseria aproape de loc (trăiesc din sapă și din alte munci manuale). 2. Aceia care își practică meseria, dar totuși nu confecționează nimic. 3. Cei care trăiesc numai din practicarea meseriei lor. (A. I. Fondul breslei dogarilor din Cluj. Acte din anul 1803).

²³ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1770—1779.

²⁴ *Ibidem*. Acte din anii 1830—1839.

* 2 cîble = cu 1 iugăr de 1600 stînjeni patrați.

Cu privire la aceste date se remarcă faptul că meșterii măcelari menționați au avut ani de-a rândul funcții de conducere în breaslă.

Meșterii care lucrau în condiții mai grele sau care au sărăcit, aveau tot mai puțin cuvînt și în administrația treburilor breslei. An de an, funcțiile în bresle și le însușesc meșterii îmbogățiți, care se folosesc și de veniturile breslei. Amintim în legătură cu aceasta că diferitele amenzi, din care o parte revenea starostelui breslei, s-au înmulțit considerabil. Un exemplu caracteristic îl constituie socotelile breslei măcelarilor pentru perioada 29 martie 1835—13 martie 1836. După aceste socoteli, încasările breslei, în acest an, au fost de 615 fl. renani și 6 creițari, din care sumă 492 fl. renani, 36 creițari proveneau din diferite amenzi și numai 122 fl. renani, 30 creițari din alte încasări.²⁵

Unii tineri aurari relatează că, deși atunci cînd au intrat în breaslă au plătit toate sumele cerute de regulamentul breslei, breasla i-a amendat pe motiv că încă nu s-au căsătorit²⁶. În 1791, 16 „meșteri tineri” din breasla măcelarilor arată în scrisoarea lor către magistratul orășenesc că breasla i-a obligat la plata a 22 fl. ungurești, bani „de statornicie” (leulő pénz), sumă aproape egală cu taxa de intrare în breaslă²⁷.

Membrii breslelor se plîng apoi, deseori, de abuzurile staroștilor de breaslă. În anul 1836, unii membri ai breslei măcelarilor cer ca starostele breslei să dea socoteală de cheltuielile făcute în contul breslei. Dumnezeu, pe atunci încă staroste puternic — scriu ei — voia să-i pedepsească pe acei membri care au îndrăznit să considere prea mari cheltuielile făcute de el, învinuindu-i că se îndoiesc de buna sa credință²⁸. În hotărîrea magistratului din Cluj asupra abuzurilor staroștilor breslei fierarilor citim următoarele: „... Ei nu-și fac socotelile așa cum trebuie, nu-i consultă pe comisarii comerciali, nu îi cheamă la examinarea socotelilor și pentru alegerea conducătorilor ... aplică în mod nedrept articolele, din care cauză membrii breslei ... sînt loviți deseori cu pedepse nedrepte ...”²⁹

Din cauza limitării numărului membrilor, muncile cele mai grele sau cele neplăcute (măturatul șoproanelor, convocările pentru adunări, munca de gropar etc.) erau efectuate, an de an, de meșterii mai tineri. La fixarea locurilor de vînzare și la distribuirea calfelor, aveau întîietate conducătorii breslei și meșterii în vîrstă, meșterii mai tineri rămînînd uneori din această cauză, ani de zile fără calfe. Ei erau apoi cu totul excluși de la conducerea breslelor, conducătorii fiind aleși dintre cei în vîrstă. În unele bresle, de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea s-a statornicit chiar obiceiul ca membrii să fie categorisiți și limitați numeric după vîrstă și avansarea să fie tot mai grea.

²⁵ *Ibidem*. Listă despre veniturile breslei măcelarilor, în perioada 29 martie 1835 — 13 martie 1836. Cauzele pedepselor enumerate în listă sînt : 1. Certurile dintre membrii breslei. 2. Tăierea unor animale necorespunzătoare. 3. Vînzarea cîrnilor la preț mai ridicat. 4. Absența la adunările de breaslă. 5. Încălcarea disciplinei în adunarea de breaslă. De cele mai multe ori listele de pedepse nu pomenesc abaterea săvîrșită, ci vorbesc doar despre o „atare josnică” sau despre „o anumită abatere”. Amenda era de 3—15 florini renani. Pentru aprecierea mărimii amenzi, sînt indicate următoarele prețuri: astfel, în anul 1836 prețul unui funt de carne de porc era de 10—12 creițari, iar a unui funt de carne de vită de 8—10 creițari.

²⁶ A. I. Fondul breslei aurarilor din Cluj. Acte din anii 1770—1780.

²⁷ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1790—1799.

²⁸ *Ibidem*. Acte din anii 1830—1839.

²⁹ A. I. Fondul breslei fierarilor din Cluj. Hotărîrea din 2 ianuarie 1809 a magistratului din Cluj și registrul adunării de breaslă din 2 martie 1810.

Nemulțumirile ieșeau la iveală în forme variate. În registrele breslelor găsim relatări despre certurile ce se iscau între membrii breslei, la câte o adunare a lor. Ele ajungeau pînă la violențe, încît deseori era nevoie de intervenția organelor administrative sau chiar a magistratului orășenesc pentru aplanarea conflictelor. Astfel, în anul 1805 conducerea breslei cizmarilor arată în reclamația adresată magistratului orășenesc că unii membri nu se supun conducătorilor breslei și îi ațîță și pe ceilalți împotriva lor, amenințînd pe staroști că îi vor înlătura de la conducere³⁰. Documentele diferitelor bresle relatează de nenumărate ori „că meșterii tineri nu doresc să-i cinstească pe bătrîni după starea lor, cîrtesc împotriva lor, refuză să efectueze unele munci, nu sînt mulțumiți cu locul ce-l au după rînduială”³¹.

În aceste nemulțumiri, în conflictele dintre conducătorii breslei și membrii ei, între meșterii mai tineri și cei „bătrîni” își găsea de fapt expresie contradicția dintre meșterii mai înstăriți și cei săraci. Ca urmare a procesului de diferențiere care are loc paralel cu dezvoltarea producției de mărfuri, s-a destrămat „echilibrul social” intern al breslelor. În sînul breslei s-au format pături cu totul distincte din punct de vedere al averii, pături pentru care democratismul și bunăstarea generală atît de des lăudate de istoriografia burgheză erau necunoscute.

*

Lărgirea pieții interne, pătrunderea produselor semifabricate sau finite ale manufacturilor și fabricilor (piei, lacăte, închizători, produse finite de croitorie, încălțăminte, mobilă etc.), prin intermediul negustorilor străini din Ungaria, Cehia și mai ales din Austria, au ridicat noi exigențe în fața producției de breaslă. Numărul meșterilor de breaslă care s-au putut adapta acestor noi cerințe, care au rezistat concurenței, a fost însă redus.

Rezistența breslelor, ajunse în criză, s-a exprimat prin limitarea numărului membrilor, prin mărirea exigențelor față de intrarea calfelor în bresle (o mai mare severitate față de lucrarea de măestrie, sporirea taxelor de intrare în breaslă) și prin intensificarea luptei împotriva cîrpacilor, a negustorilor și în general a celor din afara breslei. Și V. I. Lenin constată faptul cînd scrie: „...pe măsură ce piața se extinde și cuprinde regiuni tot mai largi, această concurență devine mai puternică, tulburînd tihna patriarhală a micului producător de mărfuri, tihnă clădită pe situația de monopol pe care el o deținea de fapt. Micul producător de mărfuri își dă seama că, în opoziție cu interesele restului societății, interesele lui cer menținerea acestei situații de monopol, și de aceea el se teme de concurență. El face tot felul de eforturi atît individuale cît și colective pentru a împiedeca concurența, pentru a „nu permite” rivali în regiunea sa”³².

³⁰ A.S.C. Fondul breslei cizmarilor din Cluj. Fasc. 45, sec. XIX. 26 apr. 1805.

³¹ În anul 1715, meșterii tineri din breasla dogarilor : Martin Nagy, Ioan Estener, Ștefan Kádár, Martin Czallesz jr., Gheorghe Nagy, Ioan Fazakas au refuzat să lege vițele de vie ale breslei din porunca staroștilor și să aducă stuf pentru legat, invocînd că această muncă contravine regulamentului, și de altfel ei suportă nenumărate poveri aproape peste puterile lor. Meșterii tineri susamintiți nu numai că s-au împotrivit ordinelor staroștilor și „bătrînilor”, ci au pretins chiar demisia starostelui prim. (A. I. Fondul breslei dogarilor din Cluj. Petiția bătrînilor breslei dogarilor către magistrat 1715). Manifestări asemănătoare celor de mai sus întîlnim începînd cu primele decenii ale secolului XVIII în breslele tăbăcarilor, olarilor, măcelarilor, blănarilor, aurarilor etc.

³² V. I. Lenin, *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*. Opere vol. III, p. 311.

La Cluj procesul acesta de limitare a numărului de membri îl aflăm chiar din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Avînd consimțămîntul magistratului și al guberniului și invocînd greutățile vieții, ale desfacerii mărfurilor, breslele tind să micșoreze numărul membrilor sau să-l mențină la un anumit nivel și, cu permisiunea primită de la instanțele superioare, primesc noi membri în breaslă doar în cazul eliberării unui loc prin mutare, deces etc.

În urma acestei limitări, între anii 1773 și 1778 numărul meșterilor din breasla măcelarilor clujeni a scăzut de la 42 la 30. În anul 1805, breasla avea 38 de membri. În anul 1824, breasla măcelarilor cere din nou magistratului să consimtă ca numărul membrilor breslei să nu depășească cifra de 40 (la data aceea, erau 36 membri). În anul următor, guberniul aprobă și această cerere a breslei măcelarilor³³.

În anul 1777, breasla aurarilor cere și ea guberniului ca numărul membrilor să nu mai fie sporit, cu meșteri noi, ci din contră să fie redus la 20. În 1829, arătînd că „în acest loc (la Cluj) numărul membrilor mai multor bresle ale căror produse deservesc necesitățile zilnice: croitori, măcelari, curelari“, a fost limitat cer și ei ca numărul (membrilor) din breasla lor să fie redus de la 23 la 12. Guberniul a aprobat limitarea numărului membrilor breslei aurarilor însă nu la 12 cum cereau aceștia ci la 16³⁴.

În anul 1780, la adunarea breslei pieptănarilor formată din 6 membri, s-a hotărît să nu se mai primească membri noi pînă ce numărul lor nu va scădea la 4³⁵.

În petiția din 1801 a breslei tîmplarilor către guberniu se arată că numărul membrilor breslei lor a crescut la 45. Pe lîngă aceasta, breasla avea trei calfe care tocmai confecționau lucrarea de măiestrie și alte trei calfe urmau să facă această lucrare peste un an.

Guberniul era rugat să nu-i constrîngă la primirea de noi membri pînă cînd efectivul de 45 de membri nu va scădea³⁶.

În anul 1807, meșterii din breasla lăcătușilor și a armurierilor se plîng de creșterea numărului lor și de scăderea cîștigului. Ei roagă magistratul să sprijine în fața guberniului cererea lor ca pînă cînd nu moare cineva, să nu se accepte intrarea unui membru nou în breaslă³⁷. În anul 1826, guberniul fixează la 74 numărul membrilor breslei croitorilor din Cluj. În anul 1833, breasla avea tot 74 de membri și acest număr l-a putut menține chiar și în 1846, deci peste 20 ani³⁸. În anul 1837, registrul breslei croitorilor care confecționau haine nemțești, din Cluj, amintește că breasla constă din 38 de membri, „dar autoritățile superioare au fixat numărul membrilor breslei la 35“³⁹. În anul 1827, breasla curelarilor cere și ea ca „numărul de 23 de membri ai breslei să fie redus la 20“. Scăderea urma să se realizeze prin procesul obișnuit: în locul a doi

³³ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1770–1779, 1800–1808 și 1820–1829.

³⁴ A. I. Fondul breslei aurarilor din Cluj. Acte din anii 1829–1830.

³⁵ A. I. Fondul breslei pieptănarilor din Cluj. Registrele de breaslă din anii 1710–1864.

³⁶ A. I. Fondul breslei tîmplarilor din Cluj. Acte din anul 1801.

³⁷ A. I. Fondul breslei lăcătușilor și armurierilor din Cluj. Scrisoarea breslei din 15 apr. 1807 către magistratul orașenesc.

³⁸ A. I. Fondul breslei croitorilor din Cluj. Registre și acte din anii 1823–1829, 1830–1839, 1839–1848.

³⁹ A. I. Fondul breslei croitorilor germani. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1826–1862.

meșteri care ar muri să fie primit numai unu⁴⁰. (În anul 1834, breasla curelarilor avea doar 16 membri).

Breslele ar fi interzis chiar primirea de calfe în breaslă. Ele nu puteau însă să facă acest lucru din cauza controlului tot mai sporit al guberniului și al magistratului.

În politica economică a curții vieneze, Transilvaniei îi revenea un rol dezavantajos, promovîndu-se numai dezvoltarea acelor ramuri industriale care nu puneau în pericol interesele industriei austriece. Totuși, autoritățile austriece, dîndu-și seama că această politică de apărare a breslelor împiedică răspîndirea meseriilor, și duce la scăderea numărului meșterilor care erau totodată și contribuabili, au aplicat un control tot mai sever asupra lor prin conducerea orașelor și prin diferite dispozițiuni trimise de la Viena tinzînd să slăbească reglementările din ce în ce mai rigide din cadrul breslelor și să facă mai elastice unele restricțiuni interne.

O dispoziție emisă în 1770 de Maria Tereza reglementa funcționarea breslelor și socotim că e bine să relevăm cîteva puncte ale acestei dispozițiuni. Iată ce cuprindea:

— În locul obișnuitului ospăț (masa meșterilor) cu ocazia intrării în breaslă, să se stabilească o taxă acceptabilă, ca răscumpărare.

— Nimeni nu poate fi primit ca meșter în breaslă pînă ce nu-și termină lucrarea de meșter.

— Oricine poate practica o meserie fără nici un obstacol acolo unde nu sînt bresle⁴¹.

O dispoziție emisă la 13 martie 1773 reglementa și taxele de breaslă, deoarece „... s-a constatat că în Transilvania taxele date pentru angajarea și eliberarea ucenicilor și pentru intrarea în bresle întrec cu aproape jumătate taxele aplicate în provinciile ereditare...”

Dispoziția stabilește că în cadrul breslelor se pot ține ospete numai la sfîrșitul anului, cu prilejul verificării socotelilor, și pentru aceasta, din casa breslei, se pot cheltui 12 creîțari de persoană⁴².

Dispoziția din 12 noiembrie 1783 a lui Iosif al II-lea a lichidat și dreptul exclusiv al breslelor de a dispune de primiri și de excluderi din breaslă. Apoi deși s-a păstrat dreptul breslelor de a judeca pe membrii lor, se putea face recurs la magistrat împotriva hotărîrilor breslei⁴³.

În 1807, corespunzător statutelor de breaslă din anul 1802 și apoi din 1805, guberniul a dat o dispoziție normativă în 54 de puncte, după care breslele trebuiau să-și alcătuiască regulamentele. Această dispoziție a pus breslele sub controlul magistratului. Așa numiții „comisari comerciali” trimiși de magistratul orașenesc puteau controla toate lucrările breslelor și se puteau amesteca în afacerile lor.

Paralel cu limitările numărului de membri, breslele din Cluj au introdus o serie de măsuri restrictive privitoare la îndeplinirea anului de

⁴⁰ A.I. Fondul breslei curelarilor din Cluj. Acte din anii 1748—1870.

⁴¹ A. I. Fondul breslei aurarilor din Cluj. Traducerea în limba maghiară a dispoziției citate poate fi găsită și între actele altor bresle.

⁴² *Ibidem*. Adresa din 19 mai 1773 a guberniului către magistratul orașenesc se referă la dispoziția amintită.

⁴³ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1780—1788. În adresa din 5 I 1784, guberniul se referă la dispoziția lui Iosif al II-lea din 12 noiembrie 1783.

efectuare a lucrării de meșter și la așa numita lucrare de măiestrie. Pentru a îngreuna condițiile de îndeplinire a lucrării de măiestrie, s-a mărit numărul pieselor ce trebuiau făurite. Deoarece însuși candidatul la titlul de meșter cumpăra materialul necesar confecționării lucrării, această confecționare ajungea să fie deosebit de costisitoare.

În breasla croitorilor, între anii 1820—1839, lucrarea de măiestrie a calfelor consta din două părți: o parte trebuia confecționată din materialele indicate de breaslă (în total 7 piese), iar partea cealaltă (4 piese) era prezentată de candidat numai în desen⁴⁴. Între anii 1829—1836, lucrarea de măiestrie a țesătorilor consta din confecționarea unui val de pînză în dungi și a altui val de pînză într-o singură culoare⁴⁵. În 1831, lucrarea de meșter a fierarilor era „o șaretă, cu osii de fier, cu bare de fier și cu arcuri de fier”⁴⁶. Pînă la 1770 măcelarii nu obișnuiau să efectueze lucrarea de măiestrie. După această dată lucrarea de măiestrie consta din tăierea unei vite cornute (a unui bou), iar din anul 1834 și a unui porc⁴⁷.

Modul efectuării lucrărilor de măiestrie, fiecare moment al lucrării, era prescris cu strictețe. Calfele care se abăteau de la aceste reguli sau erau socotite ca nepricepute în meserie, sau erau obligate să confecționeze o altă lucrare de măiestrie.

Astfel, la fierari, efectuarea lucrării de măiestrie se desfășura în condiții foarte severe. Calfa făcea mai întîi desenul în casa starostelui, în prezența conducătorilor breslei și a meșterilor controlori. Acest desen era semnat și sigilat de conducătorii breslei și de meșterii controlori, și numai după aceea calfa putea să treacă la confecționarea lucrării.

Calfa trebuia să pregătească lucrarea într-un timp determinat în casa breslei sau în atelierul meșterului designat de breaslă.

În perioada pregătirii lucrării de măiestrie, breasla trimitea „comisari” (meșteri controlori) la candidat. Aceștia veneau zilnic la o oră fixă și supravegheau confecționarea lucrării de măiestrie. În secolul al XIX-lea, în fiecare breaslă, acestor meșteri controlori trebuia să li se plătească, în locul ospătării („collatio”) lor, obișnuite înainte, o anumită sumă (diurnum). În anul 1820, în breasla croitorilor, suma plătită meșterilor controlori era de 30 creițari pe zi de persoană, iar în 1824 de 50 de creițari pe zi⁴⁸. În breasla aurarilor trebuiau achitați înainte 30 creițari de argint⁴⁹. În unele bresle, mai ales la cele mai mari, erau numiți pentru o lucrare de măiestrie chiar 7—8 meșteri supraveghetori.

Efectuarea lucrării de măiestrie, supravegherea lucrării, activitatea comisiilor de apreciere dădeau prilej la certuri în sînul breslelor. Comisia pedepsea candidatul pentru cea mai mică greșală, amenzile prescrise slujind drept surse de sporire a veniturilor breslei. (O parte a amenzilor pentru lucrările de măiestrie revenea breslei, iar cealaltă „bătrînilor”).

⁴⁴ A. I. Fondul breslei croitorilor. Acte din anii 1820—1829 și 1830—1839.

⁴⁵ A. I. Fondul breslei țesătorilor din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1829—1836.

⁴⁶ A. I. Fondul breslei fierarilor din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1800—1831.

⁴⁷ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1770—1779, 1830—1839.

⁴⁸ A. I. Fondul breslei croitorilor din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1820—1829.

⁴⁹ A. I. Fondul breslei aurarilor din Cluj. Socotelile breslei din anii 1830—1858.

Mai mult chiar, înăsprind cerințele pentru lucrarea de meșter se putea amîna data la care candidatul trebuia să devină meșter.

Pe lîngă înăsprirea condițiilor de efectuare a lucrării de măiestrie, taxele de intrare în breaslă îngreunează și ele situația calfelor care doreau să devină meșteri. În 1773, guberniul, împărțind meseriile în două categorii, a reglementat taxele de angajare, de intrare în breaslă și de eliberare. Astfel s-a fixat taxa de intrare în breaslă la 20 de florini, respectiv 30 florini renani. În cursul secolului al XIX-lea, la unele bresle aceste taxe se dublează sau se triplează. De pildă, în anul 1800 măcelarii plăteau la intrarea în breaslă 72 de florini renani, cuprinzînd și o parte din suma plătită pentru construirea abatorului și a măcelăriei. În anul 1814, taxa de intrare în breaslă era de 90 de florini renani „împreună cu impunerile obișnuite pentru cele două măcelării și abatoare”, iar în 1818 această sumă ajunge la 200 de florini renani⁵⁰. În 1836, în breasla croitorilor trebuia să se plătească în afara taxei de intrare în breaslă de 30 de florini renani și 10 florini renani drept contribuție la construirea casei breslei⁵¹. La cizmari, pe lîngă taxa de intrare în breaslă trebuia plătită și „taxa de dugheană” (în 1833 de pildă, „taxa de dugheană” era de 40 de florini renani)⁵².

Chiar dacă taxele de intrare în breaslă nu erau așa de ridicate la toate breslele (de pildă în anul 1833 la o adunare de breaslă a lăcătușilor se amintește că taxa de intrare a fost timp de 80 de ani de 30 de florini renani), totuși, împreună cu cheltuielile făcute pentru lucrarea de măiestrie, procurarea acestei sume constituia o greutate serioasă pentru o calfă, al cărei salariu în anul de pregătire a lucrării de măiestrie era și așa cu mult mai mic față de cel al celorlalte calfe. În acest sens dăm cîteva exemple: în anul 1827, în breasla croitorilor, leafa săptămînală a unei calfe aflate în anul de pregătire a lucrării de măiestrie era de 30 de creițari, iar taxa de intrare în breaslă era de 30 florini renani. În anul 1836, cînd taxa de intrare în breaslă era de 40 florini renani, o calfă în anul de pregătire a lucrării de măiestrie primea 1 florin renan pe săptămîină⁵³. În anul 1823, o calfă de tîmplar plîngîndu-se în petiția adresată magistratului clujan se întreba: „din ce o să-și întrețină soția și copilul și să mai procure și taxa de intrare în breaslă. dacă din leafa primită pe anul de pregătire a lucrării de măiestrie abia de va putea să-și facă rost de o haină...”⁵⁴

Trebuie să ținem seama și de faptul că, după examenul de meșter, calfa nu putea deveni membru al breslei pînă ce nu „depunea jurămint” de cetățean al orașului. Cîștigarea dreptului de cetățean al orașului comporta și posesiunea unui imobil pe teritoriul orașului. (De pildă, la măcelari, condiția intrării în breaslă era o avere în valoare de 3000 de florini renani). Acestor cerințe le puteau face față, în primul rînd, fiii meșteșugarilor breslași mai înstăriți, astfel că practicarea meșteșugului în interiorul orașului devenea tot mai mult un monopol familiar al mește-

⁵⁰ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1800–1808, 1810–1819.

⁵¹ A. I. Fondul breslei croitorilor din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1820–1871.

⁵² A.S.C. Fondul breslei cizmarilor din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1820–1871.

⁵³ A. I. Fondul breslei croitorilor din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1823–1829, 1830–1838.

⁵⁴ A. I. Fondul breslei tîmplarilor din Cluj. Acte din anul 1823.

rilor breslași. În perioada de care ne ocupăm, întâlnim nenumărate mă-suri care înfățișează nedisimulat această tendință de a transforma practicarea meșteșugului într-un monopol familiar și de a închide calea în-trării în breaslă „străinilor”. Este și acum caracteristic faptul că fiul meșterului breslaș plătea numai jumătate din taxele de angajare, de in-trare și de eliberare din breaslă. Dacă o calfă lua în căsătorie pe fiica unui meșter breslaș, plătea doar trei sferturi din taxa de intrare în breaslă. Aceste calfe erau avantajate și la primirea în breaslă ca și la candidatura pentru efectuarea anului de pregătire a lucrării de măiestrie. Astfel, în anul 1807 la lăcătuși fiul meșterului lăcătuș nu trebuia să facă anul pen-tru pregătirea lucrării, iar pe de altă parte, dacă o calfă se căsătorea cu fiica unui meșter lăcătuș, i se reducea la jumătate anul de pregătire a lucrării. În anul 1774, cizmarii stabilesc ordinea următoare a primirii în breaslă: 1. Fiii meșterilor cizmari din localitate; 2. Cei care iau de soție pe fiica unui meșter cizmar; 3. Așa-numiți discipoli (în primul rînd fii ai unor meșteșugari din localitate) care au învățat la meșterii cizmari din Cluj; 4. Străinii⁵⁵.

Limitările numărului de membri și măsurile restrictive au avut urmări grave pentru calfe. Perioada de călfie, care înainte vreme era 5—6 ani, s-a prelungit, pînă la 10—11 ani, ba chiar 12—13 ani. Nu erau rare nici calfele cu o vechime de 14—15 ani. În unele bresle se întîmpla ca 10—15 calfe să ceară deodată permisiunea de a intra în anul de pregătire a luc-rării de măiestrie. În timp ce înainte, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în unele bresle (a fierarilor, țesătorilor, curelarilor, aurarilor, pieptăna-rilor, măcelarilor), îndeplinirea anului de pregătire nu era obligatorie, ba chiar însăși confecționarea lucrării de măiestrie se putea răscumpăra prin așanumita „răscumpărare a lucrării de măiestrie”, în anii 20—30 ai secolului al XIX-lea îndeplinirea anului de pregătire a lucrării de mă-iestrie a devenit obligatorie la toate breslele din Cluj.

Spre a ne edifica asupra greutăților pe care le avea de întîmpinat în secolul al XIX-lea o calfă pînă ce devenea meșter și intra în breaslă, vom încerca să însoțim în drumul lor cîteva calfe.

După terminarea stagiului și îndeplinirea anului de călătorie, calfa de măcelar Mihai Matei a lucrat cîteva ani la diferiți meșteri măcelari din Cluj. În anul 1826, fiind în vîrstă de 31 ani, el a cerut să i se acorde anul de pregătire a lucrării de măiestrie. Breasla, referindu-se la ordinul din 24 iunie 1825 al guberniului și dat fiind că nu era un loc „vacant”, nu i-a satisfăcut cererea, ba l-a îndrumat chiar să lucreze pe mai departe ca calfă pînă ce se va ivi o „vacanță”. În anul 1828, Mihai Matei și-a reînnoit cererea, arătînd că are soție și un copil, dar a primit un răspuns ase-mănător celui dinainte. În anul 1830, în vîrstă de 35 ani, după ce a fost calfă timp de 13 ani, Mihai Matei, fără știrea breslei, fără a-și fi terminat anul de pregătire a lucrării a cumpărat un bou destinat lucrării și a anunțat breasla prin „comisarii comerciali” de intenția sa de a-și executa lucra-re de măiestrie. Meșterii breslei măcelarilor au considerat că această faptă a lui Mihai Matei constituie o „încălcare publică a regulilor” bres-

⁵⁵ A.S.C. Fondul breslei cizmarilor din Cluj. Fasc. 45, sec. XVIII. 1774.

lei și nu i-au permis să-și execute lucrarea. Ambele părți s-au adresat magistratului orășenesc și, după procese îndelungate, i s-a îngăduit lui Mihai Matei să-și „taie” lucrarea de măiestrie obligându-l și la efectuarea ulterioară a anului de pregătire⁵⁶.

O calfă de croitor, înainte de a-și fi efectuat anul de pregătire a lucrării, s-a dus la Cluj-Mănăstur și a lucrat acolo pentru a-și putea întreține familia. În anul 1837, guvernul avînd în vedere situația lui familială, i-a îngăduit să răscumpere cu bani partea neterminată a anului de pregătire a lucrării de măiestrie. Împotrivindu-se acestei dispoziții, breasla însă declară că va face recurs chiar la curtea de la Viena. Bani de răscumpărare nu au fost primiți de la el și lucrarea lui de măiestrie nu a fost examinată, deoarece „...ei (meșterii) nu pot îngădui o asemenea slăbire a articolelor (regulamentului) lor obținut cu mari cheltuieli”⁵⁷.

În anul 1839 o altă calfă de croitor originar din Cluj a fost prenotat de breasla de croitorie nemțească pentru îndeplinirea anului de pregătire a lucrării de măiestrie. Peste trei ani, în anul 1842, el încă nu-și avea îndeplinit stagiul. În anul 1842, breasla îi răspunde că nu îi satisface cererea, deoarece numărul membrilor breslei este stabilit și înaintea lui alte trei calfe își așteaptă primirea în breaslă⁵⁸.

O calfă de tâmplar scrie în scrisoarea adresată magistratului din Cluj că după ce a efectuat serviciul militar timp de 16 ani, vrea să intre în breaslă. Magistratul a dispus ca el să fie lăsat să-și efectueze lucrarea fără îndeplinirea anului de pregătire. Starostele breslei nerespectînd hotărîrea magistratului, i-a tot amînat răspunsul la repetatele lui cereri. În cele din urmă el a fost înștiințat că dacă vrea să intre în breaslă, să-și efectueze anul de pregătire, iar dacă nu vrea acest lucru, să aștepte trei ani pînă ce va putea să fie primit⁵⁹.

Cele cîteva exemple citate nu constituiau fenomene izolate. Răsfoind documentele breslelor din Cluj și mai ales registrele adunărilor de breaslă, întîlnim nenumărate cazuri asemănătoare, care dovedesc în mod indiscutabil că intrarea în breaslă și primirea titlului de meșter era în general grea.

O parte din calfele care nu puteau intra în bresle, se retrăgeau în localitățile din apropierea Clujului, unde nu erau bresle (la Sf. Petru, Someșeni, Mănăstur, Florești, Gilău, Huedin, Baci, Izvorul Crișului etc.). O altă parte care rămînea în oraș continua să lucreze în calitate de calfe. Aceștia deseori cumpărau pe ascuns materie primă și lucrau chiar în atelier, „în spatele” meșterului. Și în sfîrșit alții au acceptat fațîș viața de „cîrpaci”, alături de meșteșugarii breslași care au dat faliment. Procesele-verbale ale breslelor sînt pline de plîngerile împotriva calfelor-cîrpaci, care, desconsiderînd regulile breslelor, „își practică liberi meseria peste tot, în părțile mărginașe ale orașului ... nu vor să meargă la atelierul patronului care le-a fost indicat și mai ademenesc și alte calfe, ca ajutoare ale lor...” Situația cîrpacilor era nesigură, deoarece breslele aveau perma-

⁵⁶ A. I. Fondul breslei măcelarilor din Cluj. Acte din anii 1820–1829.

⁵⁷ A. I. Fondul breslei croitorilor din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1830–1838.

⁵⁸ A. I. Fondul breslei croitorilor germani din Cluj. Registre ale adunărilor de breaslă din anii 1824–1862.

⁵⁹ A. I. Fondul breslei tâmplarilor din Cluj. Acte din anul 1823.

nente suspiciuni față de activitatea lor, le cercetau casele cu ajutorul unor slujbași ai orașului, le sechestrau uneltele și mărfurile. Uneori breasla chiar îi evacua, prin decizie judecătorească, de pe teritoriul orașului.

*

În Transilvania, perioada descompunerii sistemului de breaslă se situează în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dacă în condițiile feudalismului breslele au constituit factori cu caracter progresist ai producției de mărfuri, în perioada dezvoltării capitalismului ele devin frâne ale progresului social. Cu tehnica lor primitivă și cu diviziunea rudimentară a muncii, breslele nu au putut satisface cererea tot mai mare a pieții, în condițiile descompunerii feudalismului. Acum apare contradicția dintre caracterul de mică producție de mărfuri și cerințele impuse de nevoile sporite. Breslele ajung într-o situație dezavantajată față de întreprinderile capitaliste din străinătate și față de manufacturile autohtone. Această situație ascute și concurența dintre bresle și chiar în interiorul lor, între meșteri. Dispozițiile destinate a salva sistemul perimat al breslelor (limitarea efectivului, înăsprirea condițiilor de efectuarea lucrării de meșter, ridicarea taxelor de intrare în bresle etc.) se dovedesc a fi zadarnice. Legile economiei bazate pe producția de mărfuri, care se manifestă din ce în ce mai puternic în urma lărgirii pieții interne, subminează în mod necesar bazele sistemului de breaslă.

Schimbările care au avut loc în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea în structura breslelor, în rolul lor economic și social constituie o expresie a schimbărilor produse în adâncul vieții economice. Vechile relații „patriarhale” între meșterul breslaș și calfă se transformă tot mai mult în relații sistematice de exploatare de tip nou și în această privință element determinant devine salariul caracteristic capitalismului.

Breslele, care întruchipau relații medievale închise se descompun în mod inevitabil în procesul formării relațiilor de producție capitaliste, care la rândul lor au contribuit la dezvoltarea forțelor de producție. Acest adevăr obiectiv e demonstrat și de fenomenele schițate din istoria breslelor clujene.

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DES VERFALLS DER ZÜNFTE IN CLUJ

(Zusammenfassung)

Vorliegender Artikel behandelt, gestützt auf Quellenmaterial aus dem Archiv der Filiale der Akademie der R.V.R. in Cluj, ein in der rumänischen Geschichtsschreibung ziemlich vernachlässigtes Problem: den Verfall der Zünfte in Cluj. Er hat den Vorsatz, die neuen Erscheinungen und Vorgänge zu untersuchen, die im Leben der Zunftgenossen am Ende des 18. und Anfang des 19. Jhs. auftauchen. Es werden hauptsächlich zwei Seiten der Verfallserscheinungen der Zünfte in Cluj behandelt

u. zw.: einerseits die Beschränkungen, mit denen die Gesellen zu kämpfen hatten, um Meister zu werden, das Anwachsen der Zahl der Gesellen, ihre Versuche, ausserhalb der Zünfte Lebensmöglichkeiten zu finden, der Kampf der Jungen gegen die alteingesessenen Meister usw. und andererseits die Differenzierung unter den Meistern selbst, das Anwachsen der Zahl der wohlhabenden Meister, die wachsende Zahl der in den Werkstätten einiger weniger Meister beschäftigten Gesellen, sowie der Kampf der Meister gegen den Zunftzwang. Mit dem Hinweis auf die Auswirkungen, die die Entwicklung kapitalistischer Keime auf das Zunftsystem hatte, werden die inneren Widersprüche in den Zünften (der Fleischer, Kürschner, Gerber, Schuhmacher, Riemer, Sattler, Schmiede, Schneider, Tischler, Goldschmiede usw.) aufgezeigt. Das Zunft Handwerk kämpfte gegen die industriellen Unternehmen, gleichzeitig aber wurde auch ein erbitterter Kampf innerhalb der Zünfte ausgefochten. Die Formen dieses Kampfes waren: Beschränkung der Mitgliederzahl, Verpflichtung zur Anfertigung eines schwierigen und kostspieligen Meisterstücks, Festsetzung hoher Beiträge beim Eintritt in die Zunft usw.

Aus der Untersuchung des Archivmaterials in Bezug auf die obengenannten Probleme zieht der Verfasser folgende Schlüsse: die zur Rettung des veralteten Zunftsystems ergriffenen Massnahmen schlugen fehl. Infolge der Ausweitung des inneren Marktes werden die Gesetze der Warenproduktion immer wirksamer und untergraben die Grundlagen des Zunftsystems.

Die im Laufe des 18. und 19. Jhs. im Leben und in der Rolle der Zünfte eingetretenen Veränderungen spiegeln die Umwälzungen wider, die während dieser Zeitspanne auf sozialökonomischem Gebiet stattfanden. Das „patriarchalische“ Verhältnis zwischen Zunftmeister und Gesellen geht nach und nach in systematische Ausbeutung über und der ausschlaggebende Faktor wird der für den Kapitalismus charakteristische Lohn.

Die Zünfte, als Ausdruck der Verhältnisse in der mittelalterlichen Gesellschaft, zersetzen sich unaufhaltsam im Entstehungsprozess der neuen, kapitalistischen Produktionsverhältnisse. Dieses objektive Gesetz erhält durch die Vorgänge, die sich in der Geschichte der Zünfte in Cluj abspielten, einen neuen Beweis.